

Rapportage

Onderzoek naar het VN-Verdrag Handicap

In hoeverre voldoen de gemeentelijke beleidsplannen aan de verplichtingen zoals vastgelegd in het VN-Verdrag Handicap?

Colofon

Dit is een onderzoek van de Rekenkamercommissie Schagen. Deze rekenkamercommissie is door de gemeenteraad van Schagen ingesteld om de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het gevoerde bestuur te onderzoeken.

Leden

Dhr. mr. dr. P. J.J. van der Kruit (voorzitter)

Mevr. drs. M. van der Meer (vicevoorzitter)

Mevr. dr. ir. P. Domburg

Ambtelijk secretaris

Mevr. M. Teijema

Dhr. L. Hooghiemstra

Dit onderzoek, een beleidsscan van het VN-Verdrag Handicap, is uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Vereniging voor Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVR), in overleg met het College voor de Rechten van de Mens. De Rekenkamercommissie Schagen heeft geparticipeerd in dit zgn. 'Doe mee onderzoek'.

De beleidsscan is uitgevoerd door:

- Avelien Haan van Haan Onderzoek en Advies
haanonderzoekadvies@gmail.com
- Miranda Domenie van Domenie φ Doelgericht onderzoek
info@domenieonderzoek.nl, www.domenieonderzoek.nl

Schagen, 9 maart 2020

© 2020 Rekenkamercommissie Schagen

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
Deel 1	6
Introductie door Rekenkamercommissie Schagen.....	7
Bevindingen, conclusies en aanbevelingen.....	8
Bevindingen	8
Conclusies	8
Aanbevelingen	9
Reactie van het College van Burgemeester en Wethouders	10
Nawoord Rekenkamercommissie Schagen.....	12
Deel 2	13
INLEIDING EN VERANTWOORDING	14
SAMENVATTING.....	16
HOOFDSTUK 1 INCLUSIEBELEID	18
1.1. Inclusiebeleid - Inleiding.....	18
1.2. Fase en focus van het inclusiebeleid	18
1.3 Totstandkoming en reikwijdte van het inclusiebeleid.....	21
1.4 Randvoorwaarden voor inclusie - Inleiding	24
Hoofdstuk 2 SOCIAAL DOMEIN.....	27
2.1 Sociaal Domein - Inleiding	27
2.2 Bestudeerde documenten.....	28
2.3 Bevindingen sociaal domein	28
Bijlage 1 Deelnemende gemeenten.....	31
Bijlage 2 Gebruikte beleidsscan	32
Bijlage 3 Beleidsscan uitgebreid.....	39

Samenvatting

De gemeente Schagen is sinds de ratificatie in 2016 verplicht om in haar beleid aan te geven hoe zij uitvoering geeft aan het VN-Verdrag Handicap. De Rekenkamercommissie Schagen heeft geparticipeerd in een landelijk onderzoek naar de wijze waarop gemeenten deze verplichting nakomen. Dit onderzoek is uitgevoerd voor 47 gemeenten in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Rekenkamers & Rekenkamercommissies. De focus lag op de implementatie van het VN-verdrag in het gemeentelijk beleid, omdat gemeenten verplicht zijn te werken aan geleidelijke verwezenlijking van het VN-Verdrag op de beleidsterreinen waarop zij verantwoordelijkheden hebben.

Het onderzoek had de vorm van een beleidsscan. Er is niet gekeken naar de manier waarop gemeenten in de praktijk vorm geven aan het zgn. inclusiebeleid.

In het integrale beleidsdocument voor het sociaal domein dat is aangeleverd door de gemeente Schagen, is geen bijzondere aandacht voor de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap. Alleen in het deel over de WMO wordt ernaar verwezen, maar ook daar zijn geen bijzondere maatregelen genomen om de zorg in het sociaal domein voor deze doelgroep meer toegankelijk te maken.

Belangrijkste conclusies voor Schagen gebaseerd op het onderzoeksrapport

1. Inclusiebeleid
 - a. Het inclusiebeleid bevindt zich in de verkennende fase. Er is nog geen concreet plan, alleen voornemens.
 - b. De primaire focus van het beleid is inclusiviteit als algemene norm die alle bewoners raakt, dus geen specifiek beleid voor de doelgroep van het verdrag.
 - c. Er wordt in (voorbereidende) documenten voor inclusiebeleid niet verwezen naar het VN-Verdrag Handicap.
 - d. Er is geen gericht beleid of gerichte aandacht voor inclusie/toegankelijkheid/meedoen voor de doelgroep met een handicap.
2. Sociaal domein
 - a. Er wordt in het beleid van het sociaal domein onvoldoende verwezen naar het VN-Verdrag Handicap.
 - b. Er wordt in het beleid van het sociaal domein onvoldoende expliciet verwezen naar het inclusiebeleid.
 - c. Er is voldoende mate van aandacht voor inclusiviteit in het sociaal beleid.
 - d. Het is onvoldoende bekend in welke mate ervaringsdeskundigen betrokken zijn geweest bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid sociaal domein.

Conclusies gebaseerd op het ambtelijk wederhoor

1. De gemeente Schagen kan zich vinden in de bevindingen van het onderzoeksrapport van de externe onderzoekers.
2. De gemeente Schagen geeft aan dat zij wel uitvoering geeft aan het VN-Verdrag Handicap, maar zonder daar steeds expliciet naar te verwijzen.
3. De gemeente Schagen geeft een overzicht van de genomen maatregelen, plannen en afspraken ten behoeve van de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap.
4. De gemeente Schagen geeft aan dat zij in overleg met de raad bezig is een programma en implementatieplan op te stellen om gestructureerd en aantoonbaar aandacht te besteden aan de bepalingen van het VN-Verdrag Handicap.

Aanbevelingen

De Rekenkamercommissie Schagen komt op basis van het onderzoek tot de onderstaande aanbevelingen:

1. College B&W

- a. Stel specifiek beleid vast zodat de verplichtingen uit het VN-Verdrag Handicap aantoonbaar worden nagekomen.
- b. Geef een realistische tijdplanning voor de uitvoering van dit beleid.
- c. Voer dit beleid uit, met inachtneming van de reeds genomen maatregelen op dit gebied.
- d. Evalueer dit beleid en de uitvoering ervan.
- e. Stel dit beleid bij op basis van de evaluatie en draag zorg voor de verdere uitvoering.

2. Gemeenteraad

- a. Zie toe op de totstandkoming van adequaat specifiek beleid op het gebied van de bepalingen uit het VN-Verdrag Handicap.
- b. Zie toe op de tijdige uitvoering van dit beleid.
- c. Stel waar nodig additionele kaders op.
- d. Bewaak ook de realisatie van de tijdsplanning.
- e. Zie toe op de realisatie, evaluatie en (eventuele) bijstelling van het specifieke beleid.

Uit het bestuurlijk wederhoor blijkt niet expliciet dat het College van B&W de conclusies en aanbevelingen onderschrijft.

Het College stelt dat tot nu toe geen specifiek beleid is ontwikkeld voor de implementatie van het VN-Verdrag Handicap. Wel wordt er bij de uitvoering in de geest van het VN-verdrag Handicap gewerkt.

Verder geeft het College aan dat er wordt gewerkt aan een raadsvoorstel op dit gebied. Daarnaast streeft het College naar overleg met de raad over de uitvoering van de verplichtingen van het VN-Verdrag Handicap.

Deel 1

Dit deel bevat het onderzoek dat door de Rekenkamercommissie Schagen is verricht. Inclusief bevindingen, conclusies en aanbevelingen, maar ook de reactie van het College en het nawoord van de Rekenkamercommissie Schagen.

Introductie door Rekenkamercommissie Schagen

Inleiding

47 lokale rekenkamers, waaronder de Rekenkamercommissie Schagen, hebben samen met de Nederlandse Vereniging van Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVRK) onderzocht hoe gemeenten in hun beleid invulling geven aan het VN-Verdrag Handicap. Gemeenten hebben een belangrijke rol bij de implementatie van dit verdrag dat in 2016 door 160 landen, waaronder Nederland, is geratificeerd.

Het onderzoek had de vorm van een beleidsscan. Er is niet gekeken naar de manier waarop gemeenten in de praktijk vorm geven aan het zgn. inclusiebeleid.

Het doel van het VN-Verdrag Handicap is om de rechten van personen met een beperking te beschermen en gelijkheid te bevorderen. De gemeente Schagen heeft daartoe, net als de andere gemeenten, alle beleidsdocumenten die betrekking op dit onderwerp gestuurd naar de gespecialiseerde professionele onderzoekers die dit onderzoek uitvoeren. Deze hebben alle beleidsdocumenten geanalyseerd en daarna getoetst aan een analysekader dat door deze onderzoekers is opgesteld, en door de NVRK en het College voor de Rechten van de Mens is vastgesteld. Daarna hebben de onderzoekers per gemeente een rapport van bevindingen opgesteld. Verdere uitvoering en verantwoording van dit onderzoek is te lezen in de 'Inleiding en Verantwoording' van dit rapport. Zie Deel 2 van dit document.

Rapport

Het voor u liggende document bestaat uit twee delen.

Deel 1 bevat de uitvoering zoals die is gedaan door de Rekenkamercommissie Schagen. Dit is inclusief de bevindingen, conclusies en aanbevelingen.

Deel 2 bevat het originele rapport zoals opgesteld door de externe onderzoekers. Dit is inclusief de daarbij behorende bijlagen, met uitzondering van bijlage 3. Bijlage 3 is een omvangrijk Excel-bestand dat separaat is verstuurd.

Ambtelijk wederhoor

Nadat de Rekenkamercommissie Schagen het rapport van de externe onderzoekers heeft ontvangen, is dit aangeboden aan de ambtelijke organisatie voor ambtelijk wederhoor. De ambtelijke reactie is door de Rekenkamercommissie geanalyseerd en besproken.

Uit de ambtelijke reactie maakt de Rekenkamercommissie op dat het belang van het VN-Verdrag Handicap wordt onderschreven, maar dat hiertoe geen specifiek beleid is opgesteld. Wel zijn er maatregelen, plannen en afspraken gerealiseerd voor de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap. Het ambtelijk wederhoor werd vergezeld van een lijst met gerealiseerde maatregelen en aanbod ten behoeve van de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap.

Bestuurlijk wederhoor

Na de analyse van het onderzoeksrapport en van het ambtelijk wederhoor hierop heeft de Rekenkamercommissie de bevindingen van het onderzoeksrapport overgenomen. Daarna zijn de conclusies getrokken en de aanbevelingen opgesteld.

Hierna is het complete onderzoeksrapport, inclusief bevindingen, conclusies en aanbevelingen aangeboden aan het College van Burgemeester en Wethouders. Dit voor bestuurlijk wederhoor.

Na de ontvangst van het bestuurlijk wederhoor heeft de Rekenkamercommissie het volledige rapport, inclusief het bestuurlijk wederhoor en haar nawoord, aangeboden aan de raad.

Bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Bevindingen

De bevindingen zijn rechtstreeks overgenomen uit het onderzoeksrapport dat is opgesteld door de externe onderzoekers. De bevindingen zijn onderverdeeld naar inclusiebeleid en sociaal domein.

1. *Inclusiebeleid*

De gemeente Schagen bevindt zich in de verkennende fase voor inclusiebeleid en daarom zijn uitsluitend bevindingen over inclusie in het beleid Sociaal Domein beschikbaar.

2. *Sociaal domein*

In het integrale beleidsdocument voor het sociaal domein dat is aangeleverd door de gemeente Schagen, is geen bijzondere aandacht voor de doelgroep van het Verdrag. Alleen in het deel over de WMO wordt ernaar verwezen, maar ook daar zijn geen bijzondere maatregelen genomen om de zorg in het sociaal domein voor deze doelgroep meer toegankelijk te maken. In het document is niets terug te vinden over de totstandkoming van het beleid.

Conclusies

De conclusies zijn getrokken door de Rekenkamercommissie Schagen. De conclusies zijn gebaseerd op het onderzoeksrapport zoals neergelegd in Deel 2 en op basis van het ambtelijk wederhoor van de gemeente Schagen.

Conclusies gebaseerd op het onderzoeksrapport (Deel 2):

1. Inclusiebeleid
 - a. Het inclusiebeleid bevindt zich in de verkennende fase. Er is nog geen concreet plan, alleen voornemens.
 - b. De primaire focus van het beleid is inclusiviteit als algemene norm die alle bewoners raakt, dus geen specifiek beleid voor de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap.
 - c. Er wordt in (voorbereidende) documenten voor inclusiebeleid niet verwezen naar het VN-Verdrag Handicap.
 - d. Er is geen gericht beleid of gerichte aandacht voor inclusie/toegankelijkheid/meedoen voor de doelgroep met een handicap.

Voor de conclusies over de totstandkoming, reikwijdte en randvoorwaarden van het inclusiebeleid wordt verwezen naar het onderzoeksrapport in Deel 2 van dit document, te weten paragraaf 1.3 en 1.4. Dit i.v.m. de leesbaarheid van dit deel van het document.

2. Sociaal domein
 - a. Er wordt in het beleid van het sociaal domein onvoldoende verwezen naar het VN-Verdrag Handicap.
 - b. Er wordt in het beleid van het sociaal domein onvoldoende expliciet verwezen naar inclusiebeleid.
 - c. Er is voldoende aandacht voor inclusiviteit in het sociaal beleid.
 - d. Het is onvoldoende bekend in welke mate ervaringsdeskundigen betrokken zijn geweest bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid sociaal domein.

Conclusies gebaseerd op het ambtelijk wederhoor:

1. De gemeente Schagen kan zich vinden in de bevindingen van het onderzoeksrapport van de externe onderzoekers.
2. De gemeente Schagen geeft aan dat zij wel uitvoering geeft aan het VN-Verdrag Handicap, zonder daar steeds expliciet naar te verwijzen.
3. De gemeente Schagen geeft een overzicht van de genomen maatregelen, plannen en afspraken ten behoeve van de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap.
4. De gemeente Schagen geeft aan dat zij in overleg met de raad bezig is een programma en implementatieplan op te stellen om gestructureerd en aantoonbaar aandacht te besteden aan de bepalingen van het VN-Verdrag Handicap.

Aanbevelingen

De Rekenkamercommissie Schagen komt tot onderstaande aanbevelingen:

1. College B&W

- a. Stel specifiek beleid vast zodat de verplichtingen uit het VN-Verdrag Handicap aantoonbaar worden nagekomen.
- b. Geef een realistische tijdplanning voor de uitvoering van dit beleid.
- c. Voer dit beleid uit, met inachtneming van de reeds genomen maatregelen op dit gebied.
- d. Evalueer dit beleid en de uitvoering ervan.
- e. Stel dit beleid bij op basis van de evaluatie en draag zorg voor de verdere uitvoering.

2. Gemeenteraad

- a. Zie toe op de totstandkoming van adequaat specifiek beleid op het gebied van de bepalingen uit het VN-Verdrag Handicap.
- b. Zie toe op de tijdige uitvoering van dit beleid.
- c. Stel waar nodig additionele kaders op.
- d. Bewaak ook de realisatie van de tijdplanning.
- e. Zie toe op de realisatie, evaluatie en (eventuele) bijstelling van het specifieke beleid.

Reactie van het College van Burgemeester en Wethouders

Ons kenmerk: 20.008512

Relatie met:

Rekenkamercommissie
Gemeente Schagen

SCHAGEN

Bezoekadres

Laan 19, 1741 EA Schagen

Postadres

Postbus 8, 1740 AA Schagen

Tel. (0224) 210 400

Fax (0224) 210 455

postbus@schagen.nl

www.schagen.nl

@SchagenGemeente

Gemeente Schagen

Kvk 56838328

IBAN NL25BNGH0285156721

BIC BNGHNL2G

Datum 18 februari 2020

Ons kenmerk 20.008512

Uw kenmerk

Contact N.W. den Otter / afdeling Samenleving

Onderwerp Reactie op rapport van 21 januari 2020 van de Rekenkamercommissie inzake VN-verdrag Inclusie

Bijlagen –

Alschrift Raadsleden

Geachte Leden van de Rekenkamercommissie,

Op 27 januari 2020 ontvingen wij uw rapportage 'Onderzoek naar VN-verdrag handicap'. Dit rapport volgt op het rapport van augustus 2019 van de Nederlandse Vereniging van Rekenkamers en Rekenkamercommissie.

Beide rapporten gaan in op de vraag in hoeverre gemeente Schagen in beleidsplannen refereert aan de verplichtingen zoals vastgelegd in het VN-Verdrag handicap.

In uw rapport van 21 januari 2020 concludert u dat gemeente Schagen:

1. Inclusiebeleid
 - a. Het inclusiebeleid bevindt zich in de verkennende fase. Er is nog geen concreet plan, alleen voornemens.
 - b. De primaire focus van het beleid is inclusiviteit als algemene norm dat alle bewoners raakt, dus geen specifiek beleid voor de doelgroep.
 - c. Er wordt in (voorbereidende) documenten voor inclusiebeleid niet verwezen naar het VN-Verdrag Handicap.
 - d. Er is geen gericht beleid of gerichte aandacht voor inclusie/toegankelijkheid/meedoen voor de doelgroep met een handicap.
2. Sociaal domein
 - a. Er wordt in het beleid van het sociaal domein onvoldoende verwezen naar het VN-Verdrag Handicap.
 - b. Er wordt in het beleid van het sociaal domein onvoldoende expliciet verwezen naar het inclusiebeleid.
 - c. Er is voldoende mate van aandacht voor inclusiviteit in het sociaal beleid.
 - d. Het is onvoldoende bekend in welke mate ervaringsdeskundigen betrokken zijn geweest bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid sociaal domein.

Uit het ambtelijk wederhoor is het volgende naar voren gekomen:

Conclusies gebaseerd op het ambtelijk wederhoor:

1. De gemeente Schagen kan zich vinden in de bevindingen van het onderzoeksrapport van de externe onderzoekers.

2. De gemeente Schagen geeft aan dat zij wel uitvoering geeft aan het VN-Verdrag Handicap.
3. De gemeente Schagen geeft een overzicht van de genomen maatregelen, plannen en afspraken ten behoeve van de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap.
4. De gemeente Schagen geeft aan dat zij in overleg met de raad bezig is een programma en implementatieplan op te stellen om gestructureerd aandacht te besteden aan de bepalingen van het VN-Verdrag Handicap.

In uw rapport doet u de volgende aanbevelingen:

1 aan het college van B&W

- a. Stel specifiek beleid vast zodat de verplichtingen uit het VN-Verdrag Handicap worden nagekomen.
- b. Geef een realistische tijdsplanning voor de uitvoering van dit beleid.
- c. Voer dit beleid uit, met inachtneming van de reeds genomen maatregelen op dit gebied.
- d. Evalueer dit beleid en de uitvoering ervan.
- e. Stel dit beleid bij op basis van de evaluatie en draag zorg voor de verdere uitvoering.

2. aan de Gemeenteraad:

- a. Zie toe op de totstandkoming van adequaat specifiek beleid op het gebied van de bepalingen uit het VN-Verdrag Handicap.
- b. Zie toe op de tijdige uitvoering van dit beleid.
- c. Stel waar nodig additionele kader op, ook bij het beleidsproces.
- d. Bewaak het gehele beleidsproces, ook de realisatie van de tijdsplanning
- e. Zie toe op de realisatie, evaluatie en (eventuele) bijstelling van het specifieke beleid.

Wij hebben tot nu toe geen specifiek beleid ontwikkeld voor implementatie van het VN-verdrag in onze gemeente. Niettemin betrekken we bij de uitvoering in de verschillende domeinen wel het doel van het VN-verdrag, namelijk de toegankelijkheid en het meedoen van mensen met een handicap of beperking optimaal mogelijk te maken. We sturen een overzicht van waar we dit toepassen mee. Wij bereiden op dit moment een Raadsvoorstel voor welke wij in de oordeelsvormende vergadering op 21 april 2020 met de Raad bespreken, waarna de Raad hierover op 12 mei 2020 een besluit neemt.

We willen met de Raad overleggen in welke mate en op welke wijze wij uitvoering kunnen geven aan het VN-Verdrag.

Volledigheidshalve hebben we onze brief van 25 november 2019 ter informatie bijgevoegd.

We vertrouwen er op u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Het College van Burgemeester en wethouders van gemeente Schagen,

Secretaris
De heer N.H. Swellengrebel

Burgemeester,
Mevrouw M.J.P. van Kampen-Nouwen

Nawoord Rekenkamercommissie Schagen

De Rekenkamercommissie Schagen constateert dat uit het ambtelijk wederhoor blijkt dat de gemeente Schagen zich kan vinden in de bevindingen van het onderzoeksrapport van de externe onderzoekers.

Uit het bestuurlijke wederhoor blijkt niet duidelijk en expliciet dat het College zich kan vinden in de conclusies en aanbevelingen op basis het gehele onderzoeksrapport.

Wel geeft het College aan dat er nog geen specifiek beleid is ontwikkeld op basis van het VN-Verdrag Handicap, maar dat dit in algemeenheid wel een doel is bij de uitvoering. Hiertoe heeft het College een overzicht opgesteld met gerealiseerde maatregelen voor de doelgroep van het VN-Verdrag Handicap.

Blijkbaar wordt er wel in een bepaalde mate uitvoering gegeven aan criteria van het VN-Verdrag Handicap, maar is er geen specifiek en aantoonbaar beleid ontwikkeld op dit gebied. Dit geeft niet veel mogelijkheden voor de controlerende taak van de raad.

Verder is het College voornemens om samen met de raad dit onderwerp te bespreken op een reeds geplande vergadering in april 2020.

De Rekenkamercommissie Schagen adviseert de raad om de aan haar gerichte aanbevelingen op te volgen en de uitkomsten van dit rapport te betrekken bij de genoemde vergadering in april a.s.

Op deze manier kan er worden voldaan aan de gemeentelijke verplichting om uitvoering te geven aan de geleidelijke verwezenlijking van het VN-Verdrag Handicap binnen de relevante beleidsterreinen. Dit ter bevordering van gelijkwaardigheid van alle mensen.

Schagen, 9 maart 2020

P.J.J. van der Kruit
Voorzitter Rekenkamercommissie Schagen

Deel 2

Dit deel bevat het rapport van bevindingen over de gemeente Schagen, zoals opgemaakt door de externe onderzoekers. Inclusief bijlagen, met uitzondering van Bijlage 3. Dat is een groot Excel-bestand dat separaat is meegestuurd met dit concept-rapport van de Rkc.

Verder bestaat er nog een landelijke rapportage genaamd: ‘Beleidsscan VN-Verdrag Handicap; NVRR DOEMEE onderzoek 2019 een onderzoek naar inclusiebeleid in 47 gemeenten’, d.d. 9 september 2019.

Vindplaats: <https://www.nvrr.nl/download/?id=87610&download=1>

INLEIDING EN VERANTWOORDING

Gemeenten zijn sinds de ratificatie in 2016 verplicht om in hun beleid aan te geven hoe zij in het sociaal domein uitvoering geven aan het VN-Verdrag Handicap. In samenwerking met het College voor de Rechten van de Mens heeft de NVRR lokale rekenkamers in staat gesteld om in kaart te brengen of gemeentelijke beleidsplannen voldoen aan deze verplichting. Deelnemende rekenkamer(commissie)s hebben het beleid in hun gemeente opgevraagd en laten toetsen aan een analysekader dat door de onderzoekers is opgesteld en door de NVRR en het College voor de Rechten van de Mens is vastgesteld.

Hoe is de analyse uitgevoerd?

Gemeenten zijn sinds de ratificatie in 2016 verplicht om in hun beleid aan te geven hoe zij in het sociaal domein uitvoering geven aan het VN-Verdrag Handicap. In samenwerking met het College voor de Rechten van de Mens heeft de NVRR lokale rekenkamers in staat gesteld om in kaart te brengen of gemeentelijke beleidsplannen voldoen aan deze verplichting. Deelnemende rekenkamer(commissie)s hebben het beleid in hun gemeente opgevraagd en laten toetsen aan een analysekader dat door de onderzoekers is opgesteld en door de NVRR en het College voor de Rechten van de Mens is vastgesteld.

Eerst is geanalyseerd of er sprake is van inclusiebeleid of een Lokale Inclusie Agenda. Als er sprake is van beleid gericht op inclusie (in welke vorm dan ook) is onderzocht in welke fase het beleid zich bevindt en in hoeverre de doelgroep betrokken is bij het opstellen van het beleid. Vervolgens is geanalyseerd wat de focus is van het beleid. Ook is geanalyseerd in hoeverre het beleid voldoet aan de randvoorwaarden voor inclusie (bewustwording, ontmoeting en toegankelijkheid) en in hoeverre er specifieke maatregelen zijn geformuleerd op de verschillende domeinen waarop gelijkheid en rechten van de doelgroep bevorderd moeten worden (wonen, werk, vrije tijd, et cetera).

Voor gemeenten die geen inclusiebeleid hebben, is in kaart gebracht of in het beleid voor de uitvoering van de Participatiewet, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en Jeugdwet verwezen wordt naar het VN-verdrag. Tenslotte is voor iedere gemeente onderzocht in hoeverre de doelgroep van het VN-Verdrag betrokken is bij de totstandkoming van het beleid en in hoeverre bij de maatregelen in het genoemde beleid aandacht is voor rechten en positie van mensen met een handicap.

Hoe is de rapportage opgebouwd?

De rapportage is opgebouwd uit drie delen. Het document start met een samenvatting. In deze samenvatting zijn de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek voor het totaal van de 47 deelnemende gemeente opgenomen en de belangrijkste bevindingen voor gemeente Schagen.

Na de samenvatting volgen twee hoofdstukken over het inclusiebeleid respectievelijk het beleid voor het sociaal domein. Beide hoofdstukken starten met een overzicht van de documenten die bestudeerd zijn voor de analyse en een korte duiding daarvan door de onderzoekers. Het eerste hoofdstuk beschrijft in hoeverre sprake is van inclusiebeleid in de gemeente. Het tweede hoofdstuk doet dat voor het beleid sociaal domein.

Benchmark

De bevindingen over de gemeente Schagen worden telkens vergeleken met de bevindingen van de andere gemeenten die hebben deelgenomen aan de beleidsscan.

De artikelen en uitgangspunten van het VN-verdrag zijn vertaald naar vragen over het beleid, bijvoorbeeld: ‘Wat is de primaire focus van het beleid/inclusieagenda?’ Met als antwoordopties:

1. Inclusiviteit als algemene norm voor beleid dat alle inwoners van de gemeente raakt.
2. Inclusiviteit voor mensen met een handicap.
3. Toegankelijkheid voor mensen met een handicap.
4. Inclusiviteit in werving en selectie.

De bevindingen over alle deelnemende gemeenten worden gepresenteerd in een staafdiagram. De staaf van het antwoord dat de onderzoekers hebben vastgesteld voor de gemeente Schagen is groen gekleurd.

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van de gemeenten die aan de beleidsscan hebben meegewerkt.

Bijlage 2 is het gebruikte analysekader.

In bijlage 3 ten slotte is een verdiepend analysekader opgenomen waarmee de gemeente zelf zijn beleid kan toetsen aan de meer inhoudelijke normen van het VN-Verdrag Handicap. (*Noot Rkc*: Omdat deze bijlage 3 erg groot in omvang is, is deze separaat verstuurd).

SAMENVATTING

Gemeenten zijn sinds de ratificatie in 2016 verplicht om in hun beleid aan te geven hoe zij in het sociaal domein uitvoering geven aan het VN-Verdrag Handicap. De VNG geeft hieraan een extra impuls door een Koplopersprogramma, een netwerk van gemeenten die voorop lopen in de implementatie van het Verdrag.

Van 47 gemeenten is de stand van zaken rond de implementatie van dit Verdrag in beeld gebracht. Voor het onderzoek is zowel specifiek inclusiebeleid als het beleid sociaal domein (participatie, WMO en jeugd) bestudeerd.

Bevindingen over het totaal van 47 gemeenten

Van de 47 deelnemende gemeenten, hebben er twaalf een vorm van inclusiebeleid (waaronder vijf koplopergemeenten). Van deze twaalf gemeenten hebben drie een eerste stap gezet, door bijvoorbeeld een 0-meting te doen, een jaar van toegankelijkheid te organiseren of een plan van aanpak op te stellen. Vijf gemeenten hebben beleid vastgesteld en zijn dat nu aan het uitvoeren. Vier gemeenten zijn al langer aan de slag en hebben het inclusiebeleid inmiddels geëvalueerd en zijn in het proces van het bijstellen van beleid.

De focus van het beleid van de gemeenten verschilt. Het meest voorkomend is een brede focus: de inclusieve samenleving, waarbij inclusiviteit als norm geldt, alle inwoners moeten kunnen meedoen. Dat geldt voor dertig gemeenten. Dertien gemeenten kiezen voor een meer gerichte focus: inclusiviteit voor de doelgroep van het Verdrag. Drie gemeenten kiezen voor een meer beperkte focus, zoals toegankelijkheid en in één geval gaat het alleen om het aannamebeleid binnen de organisatie.

Sommige gemeenten hebben documenten aangeleverd als beleid voor inclusie, dat door de onderzoekers niet als inclusiebeleid is bestempeld. Denk bijvoorbeeld aan een intentieverklaring, gezondheidsbeleid of participatiebeleid gericht op meedoen. Alleen als het echt gaat om maatregelen voor de doelgroep van het VN-verdrag, is het beleid aangemerkt als inclusiebeleid.

Binnen de groep geanalyseerde gemeenten kunnen we ruwweg 4 categorieën onderscheiden:

1. Vier gemeenten die al een heel eind op weg zijn (alle vier koplopers);
2. Acht gemeenten die begonnen zijn met inclusiebeleid, maar nog een slag moeten maken (overige gemeenten met inclusiebeleid);
3. Vijftien gemeenten die in het beleid sociaal domein goed op weg zijn (specifieke aandacht voor de doelgroep in het WMO beleid);
4. Twintig gemeenten die in het beleid sociaal domein nog een slag moeten maken (slechts in beperkte mate aandacht voor de doelgroep in het beleid sociaal domein).

De gemeenten uit groep 1 hebben inclusiebeleid en zijn al in de fase van evaluatie en bijstelling.

De gemeenten uit groep 2 hebben al wel inclusiebeleid, maar zijn daar nog maar net mee gestart of moeten nog veel uitwerken.

De gemeenten in groep 3 hebben geen inclusiebeleid, maar hebben in het WMO beleid expliciete aandacht voor de doelgroep van Verdrag.

Voor de gemeenten in groep 4 geldt dat er weinig tot geen expliciete aandacht is voor de doelgroep van het Verdrag

Een opvallend inzicht uit de analyse is dat bijna geen enkele gemeente bijzondere aandacht heeft voor de positie van gehandicapte vrouwen, terwijl dat volgens het Verdrag wel nodig is, nu deze groep in een dubbele achterstandpositie verkeert.

Voor kinderen is iets meer aandacht (bij de helft van de gemeenten met inclusiebeleid), maar daarbij gaat het vooral om het bieden van aangepaste speelvoorzieningen. Slechts in een enkel geval is er daadwerkelijk aandacht voor de positie van het kind in bredere zin.

Een uitgangspunt van het Verdrag is dat de doelgroep zelf wordt betrokken bij het maken van inclusiebeleid en dat gebeurt ook bij het merendeel van de gemeenten met inclusiebeleid.

Het beleid rond het sociaal domein komt in veel verschillende vormen voor. Gemeenten leveren soms drie afzonderlijke beleidskaders aan, soms twee en soms één integraal beleidsplan. Vaak werken gemeenten met andere gemeenten samen op onderdelen van het beleid sociaal domein, waardoor er zowel lokale als regionale kaders zijn. Ook bleek dat veel beleid verouderd is.

Beleidsdocumenten van voor 2017 bevatten maar zelden termen als transformatie, inclusie of inclusieve samenleving. Deze documenten hebben vaak een focus die meer gericht is op de organisatie van de decentralisaties dan op de inhoudelijk te maken beleidskeuzes. In dergelijke documenten kan ook geen verwijzing naar het VN-Verdrag Handicap verwacht worden.

Meer recente documenten laten wel vaak een duidelijke focus op de inclusieve samenleving zien en daarin wordt ook vaker verwezen naar het VN-Verdrag Handicap. Voor het opstellen van het beleid sociaal domein worden slechts in een enkel geval ervaringsdeskundigen ingezet, ongeveer de helft van de gemeenten maakt wel gebruik van adviesraden.

In het beleid sociaal domein is maar beperkt aandacht voor de doelgroep van het Verdrag. Met name in het beleid gericht op maatschappelijke ondersteuning is vaker specifieke aandacht voor de doelgroep (22 van de 47), dan bij beleid gericht op participatie (13 van 47) of jeugd (7 van de 47). Hieronder staan de inzichten over de gemeente Schagen.

Bevindingen voor gemeente Schagen over het inclusiebeleid

De gemeente Schagen bevindt zich in de verkennende fase voor inclusiebeleid en daarom zijn uitsluitend bevindingen over inclusie in het beleid Sociaal Domein beschikbaar.

Bevindingen voor gemeente Schagen over het sociaal domein

In het integrale beleidsdocument voor het sociaal domein dat is aangeleverd door de gemeente Schagen, is geen bijzondere aandacht voor de doelgroep van het Verdrag. Alleen in het deel over de WMO wordt ernaar verwezen, maar ook daar zijn geen bijzondere maatregelen genomen om de zorg in het sociaal domein voor deze doelgroep meer toegankelijk te maken. In het document is niets terug te vinden over de totstandkoming.

HOOFDSTUK 1 INCLUSIEBELEID

1.1. Inclusiebeleid - Inleiding

Aan het onderzoek hebben 47 gemeenten deelgenomen, waarvan een aantal gemeenten gezamenlijke documenten heeft aangeleverd. In het totaal zijn er 41 beleidsscans verricht voor 47 gemeenten. Voor twaalf gemeenten hebben de onderzoekers geoordeeld dat er inclusiebeleid was en is dat geanalyseerd. Deze gemeenten hebben een 0-meting of plan van aanpak gemaakt, hebben een concreet voorstel dat wordt uitgevoerd of zijn al geruime tijd bezig met inclusiebeleid. Een klein aantal van deze gemeenten bevindt zich al in de fase van evaluatie en bijsturing van beleid. De overige 35 gemeenten bevinden zich nog in de verkennende fase. Dat wil niet zeggen dat deze gemeenten helemaal geen aandacht hebben voor inclusie en/of toegankelijkheid. We hebben bij veel van deze gemeenten wel visie, initiatieven en maatregelen voor inclusie gevonden in het beleid voor het sociaal domein (zie verder hoofdstuk 2).

Leeswijzer

In paragraaf 1.2 wordt een overzicht gegeven van de door de gemeente Schagen aangeleverde documenten over inclusiebeleid, gevolgd door een toelichting van de onderzoekers. Vervolgens wordt een analyse gepresenteerd van de fase waarin het beleid zich bevindt en de focus die is ingevuld voor het inclusiebeleid van gemeente Schagen.

Op basis van de aangeleverde documenten en de fase en focus van het beleid (in ontwikkeling) hebben de onderzoekers vastgesteld of Schagen wel of niet verder is dan de verkennende fase en op basis daarvan is besloten de inhoudelijke analyse over het inclusiebeleid wel of niet uit te voeren.

Als er sprake is van inclusiebeleid, dan wordt in paragraaf 1.3 ingezoomd op de totstandkoming en reikwijdte van het beleid en in paragraaf 1.4 op de randvoorwaarden voor inclusie zoals geformuleerd in het VN-Verdrag Handicap (bewustwording, ontmoeting en toegankelijkheid).

Als gemeente Schagen zich nog in de verkennende fase van inclusiebeleid bevindt, dan zijn in paragrafen 1.3 en 1.4 uitsluitend de resultaten van de 12 gemeenten met inclusiebeleid te zien.

1.2. Fase en focus van het inclusiebeleid

Met de ratificatie van het VN-Verdrag Handicap in 2016 zijn gemeenten verplicht om inclusiebeleid op te stellen en daarover jaarlijks te rapporteren. In 2018 is door het College voor de Rechten van de Mens voor het eerst een rapportage over de uitwerking van het Verdrag in Nederland ingediend.

Gemeenten zijn volgens het Verdrag verplicht om passende maatregelen te nemen om de rechten van de doelgroep te beschermen en inclusie te bevorderen. Hoewel gemeenten niet meteen aan de normen van het Verdrag hoeven voldoen, is het wel de bedoeling dat gemeenten een start maken met de implementatie om te komen tot een geleidelijke verbetering van de positie van inwoners met een handicap (art. 1 lid 2 VN-Verdrag Handicap).

Het advies vanuit zowel de Tweede Kamer als de VNG is om dat te doen door middel van een Lokale Inclusie Agenda. In deze beleidsscan is de eerste vraag dan ook: hoe ver zijn gemeenten met het opstellen van inclusiebeleid of een Lokale Inclusie Agenda en welke focus hanteren zij daarbij?

Voor de fase waarin het beleid zich bevindt hebben de onderzoekers vier mogelijkheden geformuleerd: de verkennende fase, de fase waarin er een 0-meting is gedaan of een plan van aanpak is gemaakt, de fase waarin een concreet voorstel wordt uitgevoerd en de fase waarin beleid al langer loopt en inmiddels wordt geëvalueerd en bijgesteld.

De focus van het beleid is ook relevant. Sommige gemeenten kiezen voor een meer algemene insteek: de inclusieve samenleving. Inclusiviteit is dan een norm voor het beleid dat alle inwoners van de gemeente raakt. Andere gemeenten kiezen de insteek: inclusie voor inwoners met een handicap, specifiek gericht op de doelgroep van het Verdrag. Er zijn ook varianten die nog specifiek zijn: toegankelijkheidsbeleid, alleen gericht op het thema toegankelijkheid. Tenslotte zijn er gemeenten die de meest beperkte focus kiezen: inclusie in het aannemebeleid binnen de gemeentelijke organisatie.

De focus is gebaseerd op de insteek die in de aangeleverde documenten is gevonden. Als er niets is aangeleverd, dan hebben de onderzoekers de focus afgeleid uit de beleidsdocumenten sociaal domein.

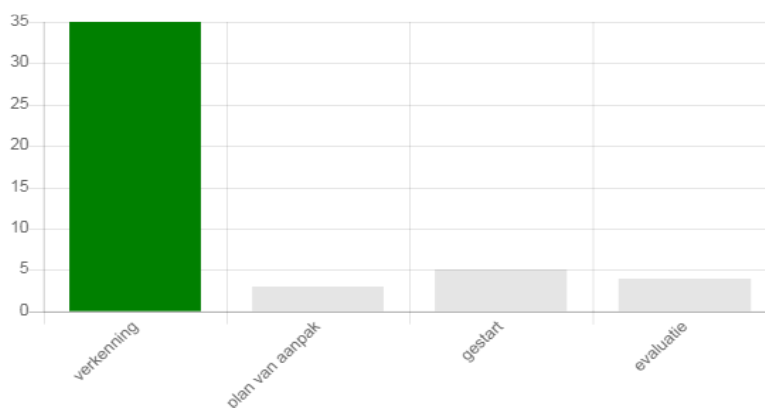
Daarnaast hebben de onderzoekers bekeken of in het beleid expliciet wordt verwezen naar het VN-Verdrag Handicap of naar Agenda 22, de voorloper van het Verdrag. Voor een analyse van het inclusiebeleid is voor gemeente Schagen het volgende documenten bestudeerd: Notitie ontlasten mantelzorgers: informele zorg naast formele zorg, 2016-2018

Toelichting op de aangeleverde documenten van de gemeente Schagen door de onderzoekers

Als algemeen beleid is een document over mantelzorg aangeleverd. Dat gaat echter alleen over ontlasten van mantelzorgers. We hebben dit beleid niet als inclusiebeleid geïnterpreteerd. De onderzoekers hebben vastgesteld dat het inclusiebeleid zich in de verkennende fase bevindt.

Hoe ver zijn gemeenten met het ontwikkelen van beleid waarin het VN-verdrag Handicap wordt geïmplementeerd/lokale inclusie agenda?

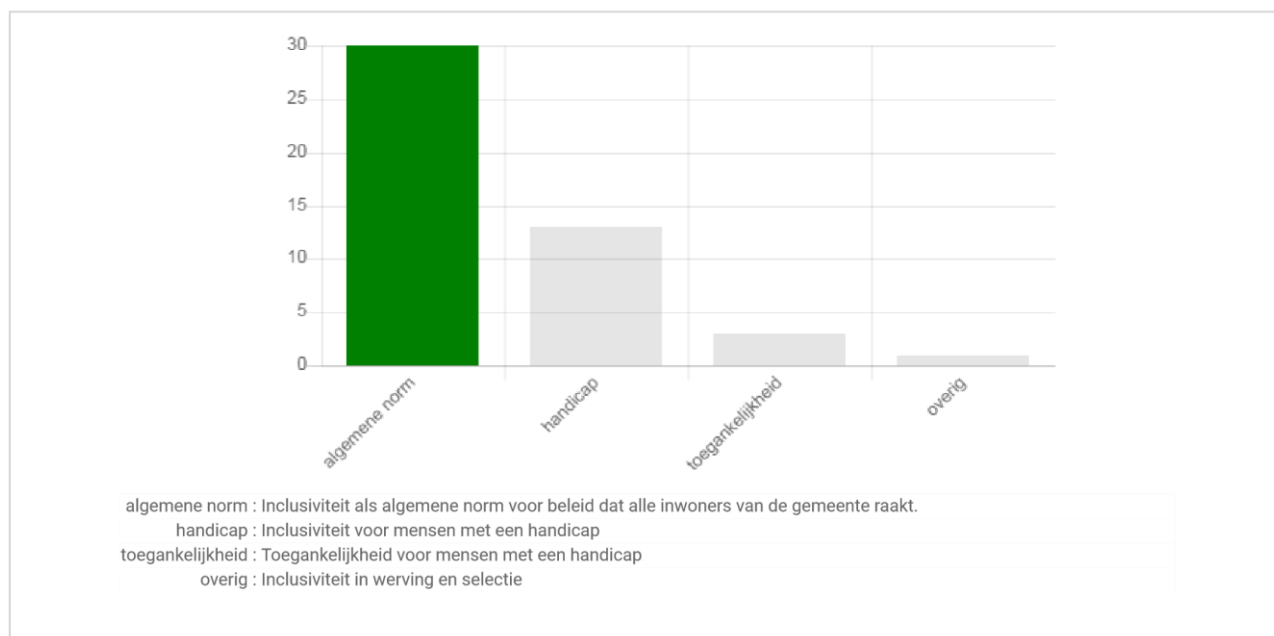
Het resultaat voor Schagen is: In de verkennende fase, er is nog geen concreet plan, alleen voornemens.

verkenning: In de verkennende fase, er is nog geen concreet plan, alleen voornemens
 plan van aanpak: Er is een plan van aanpak/projectplan of een 0-meting uitgevoerd, de eerste stappen zijn gezet.
 gestart: Er is een concreet voorstel voor een inclusie agenda, waarmee de gemeente inmiddels is gestart
 evaluatie: De gemeente is al geruime tijd bezig met het thema en is bezig met evalueren en bijstellen van de plannen

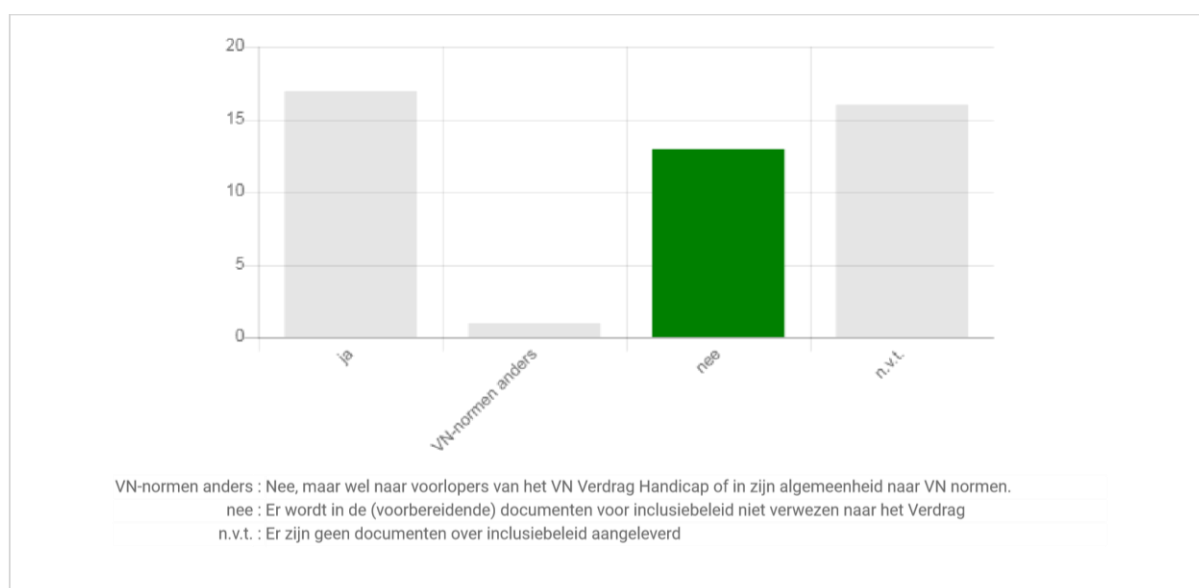
Wat is de primaire focus van het beleid (vastgelegd in inclusiebeleid, beleid sociaal domein of ander beleid)?

Het resultaat voor Schagen is: Inclusiviteit als algemene norm voor beleid dat alle inwoners van de gemeente raakt.

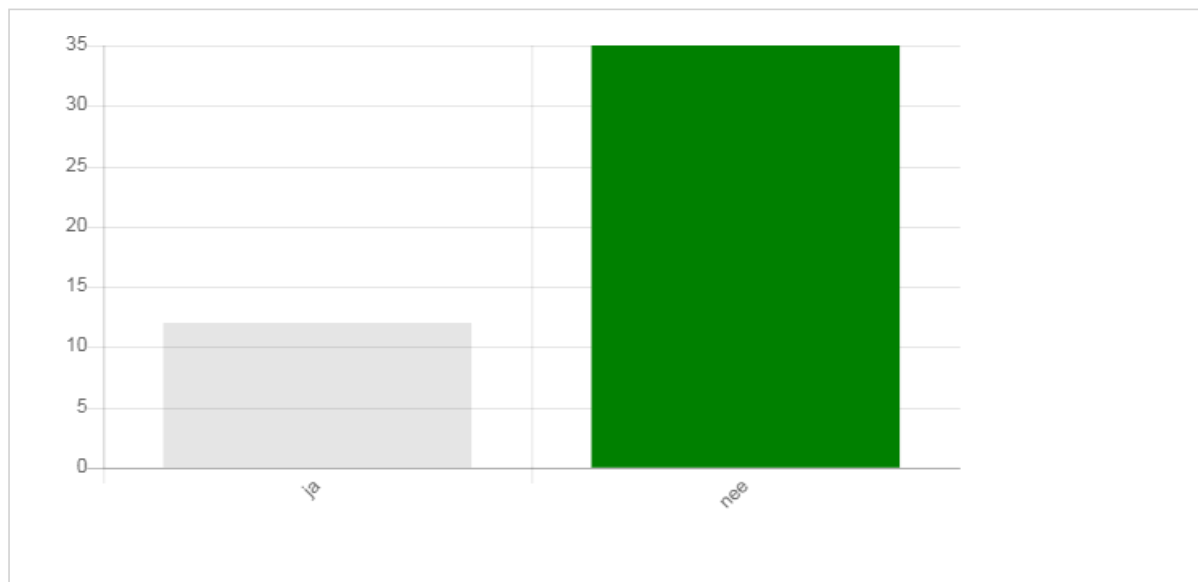

Wordt in het (voorstel voor) inclusiebeleid expliciet verwezen naar het VN-verdrag Handicap?

Het resultaat voor Schagen is: Er wordt in de (voorbereidende) documenten voor inclusiebeleid niet verwezen naar het Verdrag.

Is er sprake van gericht beleid of gerichte aandacht voor inclusie/toegankelijkheid/meedoen voor de doelgroep mensen met een handicap?
 Het resultaat voor Schagen is: **NEE**

1.3 Totstandkoming en reikwijdte van het inclusiebeleid

Een eerste belangrijk principe uit Verdrag is dat gemeenten bij al hun beleid aan moeten geven op welke wijze ze tegemoet komen aan de bescherming en bevordering van de rechten van de doelgroep inwoners met een handicap (art 4 lid 1 c). Daarom wordt bij inclusiebeleid de vraag gesteld hoe gemeenten zorgen dat nieuw beleid standaard wordt getoetst op inclusie. Sommige gemeenten maken inclusie onderdeel van elk nieuw beleidsterrein/ beleidsvoorstel, andere maken (ook) medewerkers verantwoordelijk voor inclusie en weer andere leggen nieuw beleid (ook) standaard voor aan een participatieraad of ander orgaan dat toetst op inclusie.

Een tweede belangrijk principe is dat gemeenten de doelgroep (dus ook kinderen met een handicap!) bij ontwikkeling van het beleid dienen te betrekken, eventueel via representatieve organisaties (art 4 lid 3).

Het motto van het VN-Verdrag Handicap is: niets over ons, zonder ons (art. 1 lid 3 VN-Verdrag Handicap).

De VNG en de Alliantie VN-Verdrag (een groep cliënten- en gehandicaptenorganisaties) adviseren dan ook om de doelgroep zelf in te zetten bij het vormgeven van het inclusiebeleid. Dat kan door ervaringsdeskundigen te betrekken bij het beleid of dit via representatieve organisaties te doen, zoals WMO raden, adviesraden sociaal domein, participatieraden of toegankelijkheidsraden. Ook kan het voorkomen dat de gemeente hiervoor specialistische bureaus inschakelt.

Omdat het beschermen van de rechten van mensen met een handicap en het bevorderen van hun gelijke behandeling inhoudt dat op alle levensterreinen aandacht is voor deze groep, is de verwachting dat inclusiebeleid maatregelen bevat op een heel aantal domeinen. Deze domeinen zijn weergegeven in de VNG Index voor de Lokale Inclusie Agenda.

Het gaat dan om:

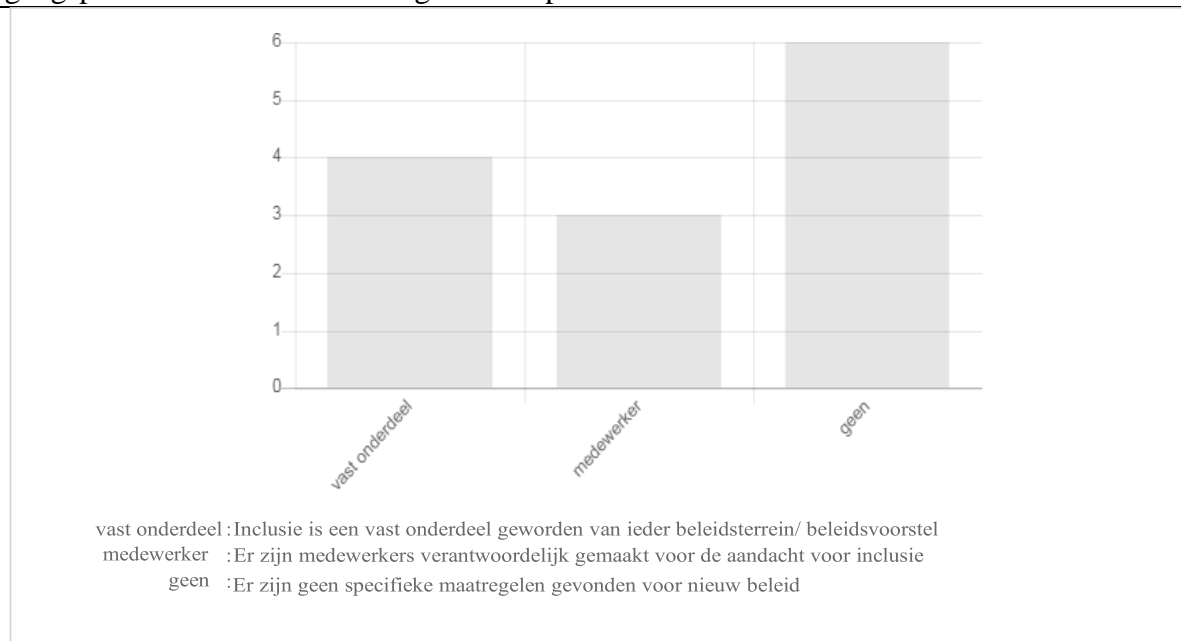
- Onderwijs & ontwikkeling (toegang tot, ondersteuning bij en evt aanpassing van de opleiding, art 24 Verdrag)
- Thuis (het bieden van een passende woning en de bescherming van het gezinsleven, art 19 en 23 Verdrag)
- Werk & inkomen (toegang tot werk, aanpassingen werkplek, tegemoetkoming extra kosten, art 27 en 28 Verdrag) Vrije tijd (toegankelijkheid van publieke voorzieningen, sport, cultuur, recreatie en het bevorderen van mogelijkheden voor sociale ontmoeting, art 9 en 30 Verdrag)
- Vervoer (het bieden van ondersteuning bij mobiliteit en het bevorderen van het gebruik van openbare wegen en openbaar vervoer, art 9 Verdrag)
- Welzijn (toegang tot zorg en ondersteuning en bevorderen van een non-discriminatoire behandeling door zorgpersoneel, art 25 Verdrag)

Als laatste wordt in het Verdrag aan gemeenten gevraagd om specifiek aandacht te hebben voor vrouwen en kinderen met een beperking, omdat zij door hun handicap extra risico lopen op discriminatie.

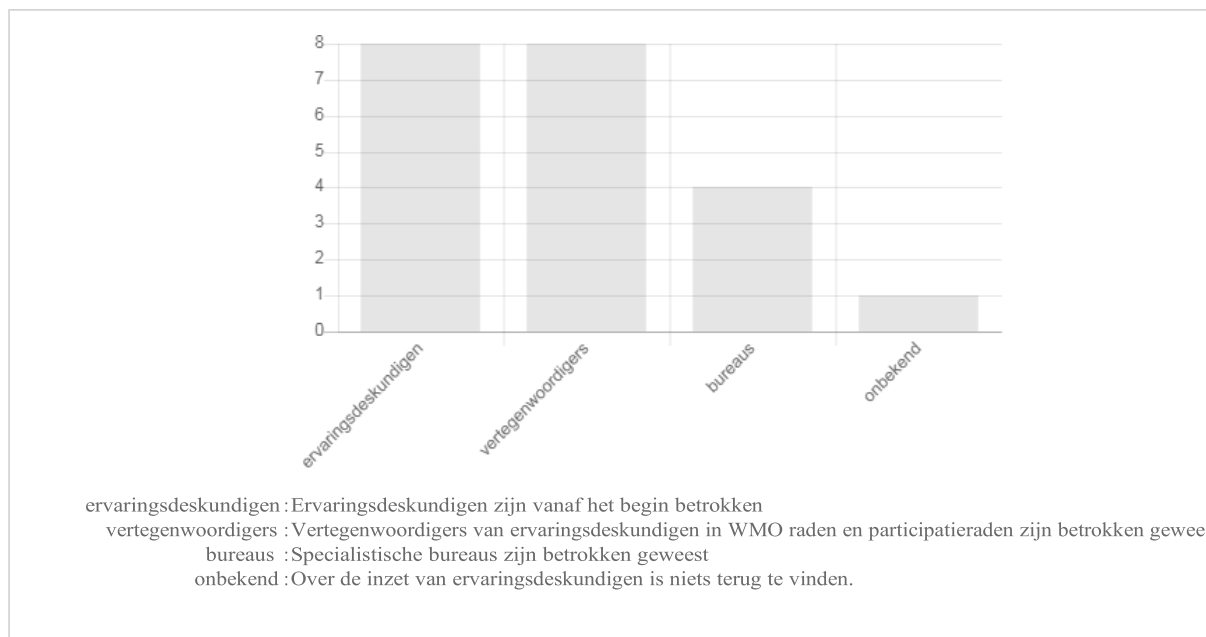
- Vrouwen (bevorderen non-discriminatie door specifieke maatregelen, art 6 Verdrag)
- Kinderen (mee kunnen doen en mee kunnen praten, belang kind voorop i.p.v. belang ouders/gezin, art 7 Verdrag)

De vraag is steeds in welke mate het inclusiebeleid van de gemeente per domein maatregelen bevat voor de doelgroep. Het is de bedoeling specifieke maatregelen te formuleren, maar in het licht van het Verdrag kunnen gemeenten dit ook als aandachtsgebied benoemen om in de toekomst maatregelen voor te formuleren.

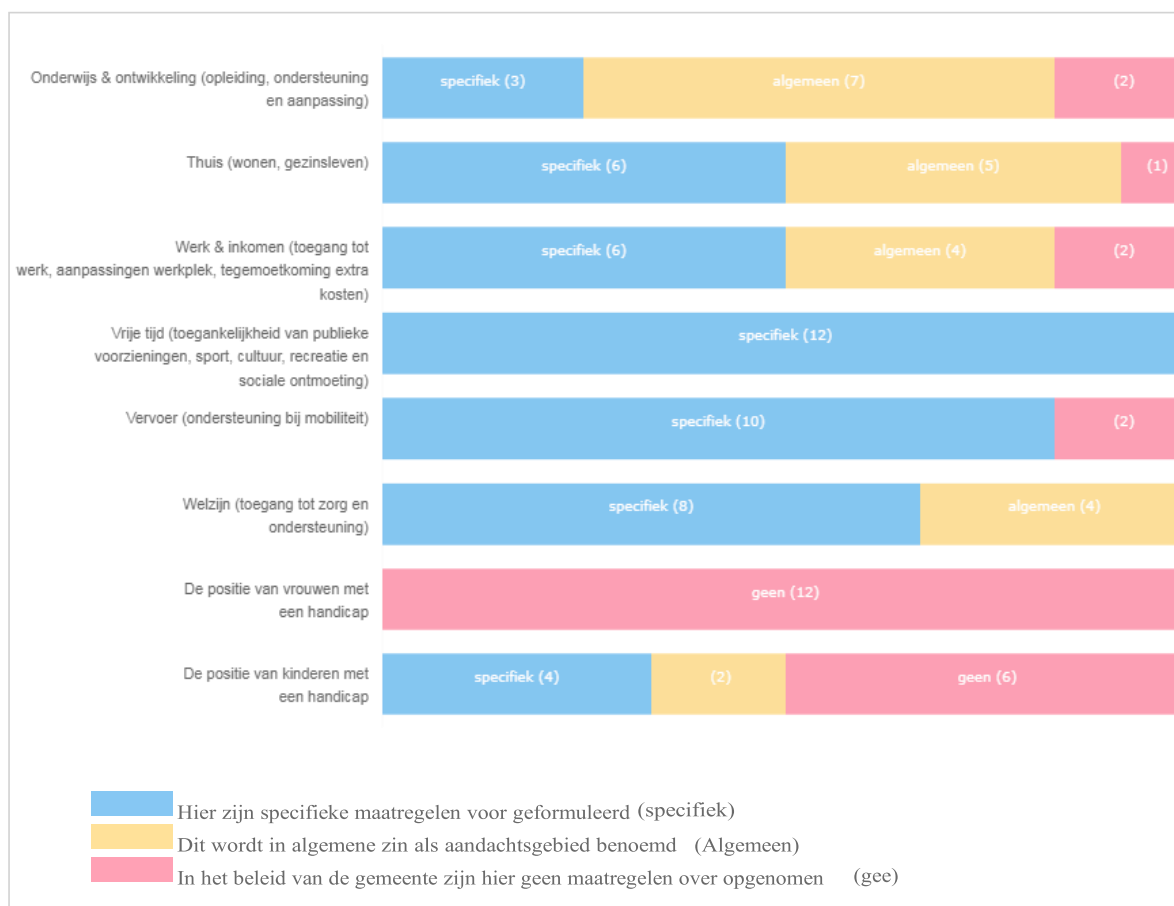
Heeft de gemeente maatregelen genomen om nieuw beleid (sinds 2016) te toetsen aan de uitgangspunten van het VN-verdrag Handicap?

In welke mate zijn ervaringsdeskundigen betrokken bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het inclusiebeleid?

Op welke domeinen zijn in het inclusiebeleid maatregelen geformuleerd voor de doelgroep?

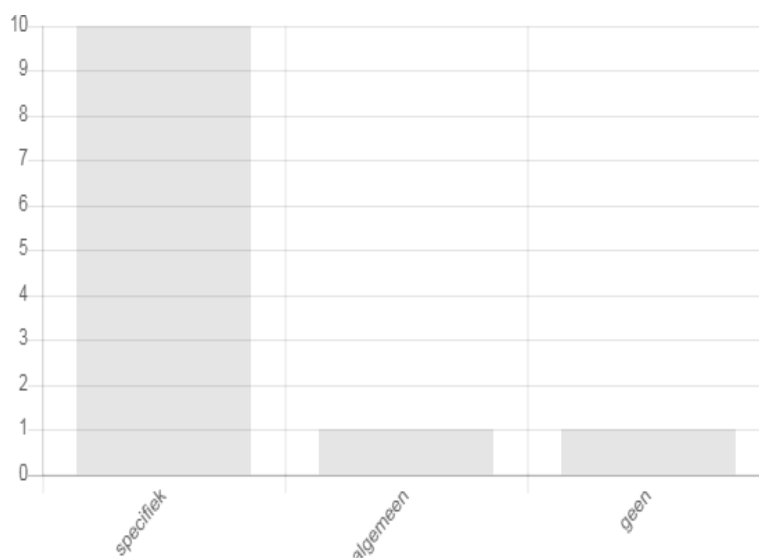

1.4 Randvoorwaarden voor inclusie - Inleiding

Vanuit de ervaringen van de gemeenten die koploper zijn voor de implementatie van het VN-Verdrag Handicap volgt de aanbeveling dat het nemen van allerlei maatregelen op de verschillende domeinen pas echt effectief is, als aan een aantal randvoorwaarden voor inclusie is voldaan (bron: index lokale inclusie agenda, VNG). Het gaat dan om bewustwording bij zowel de gemeentelijke organisatie als de samenleving als geheel, de mogelijkheid tot ontmoeting en uitwisseling tussen mensen met en zonder beperking en de toegankelijkheid van zowel gebouwen als informatie voor mensen met een beperking. Daarbij is er onderscheid tussen een meer interne focus: de gemeente zorgt voor bewustwording, ontmoeting en toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie, en een meer externe focus: de gemeente stuurt actief op de andere organisaties en instellingen om hier ook aandacht aan te besteden.

Als het gaat om bewustwording, kan gedacht worden aan scholing van medewerkers (art 4 lid 1i Verdrag) op allerlei manieren. De onderzoekers hebben geanalyseerd of de gemeente hier specifieke maatregelen voor heeft geformuleerd, het alleen als aandachtsgebied noemt of er geen aandacht voor heeft in het beleid. Eenzelfde verdeling wordt gehanteerd bij de vraag of de gemeente ook inzet op het voorlichten en informeren van inwoners en bedrijven. Voor toegankelijkheid wordt een onderscheid gemaakt tussen fysieke toegankelijkheid en toegankelijkheid van (digitale) informatie (art 9 Verdrag). Sociale toegankelijkheid is onderdeel van het bieden van gelegenheid voor ontmoeting en het formuleren van maatregelen rond het thema vrije tijd. Rond het bevorderen van ontmoeting, hebben de onderzoekers gevraagd naar de basis waarop de gemeente hiervoor activiteiten organiseert: is dat standaard of op projectbasis of gebeurt het niet?

Is scholing van medewerkers ingezet om bewustwording in het gemeentehuis en in de samenleving te bevorderen?

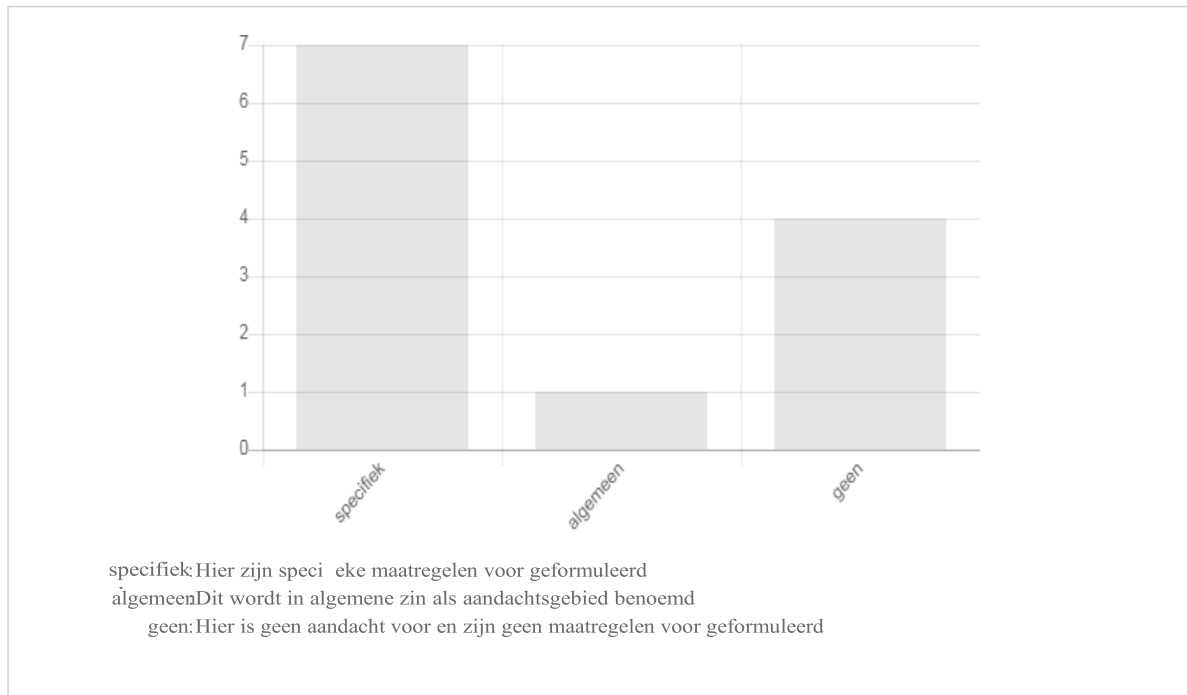

specifiek: Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd

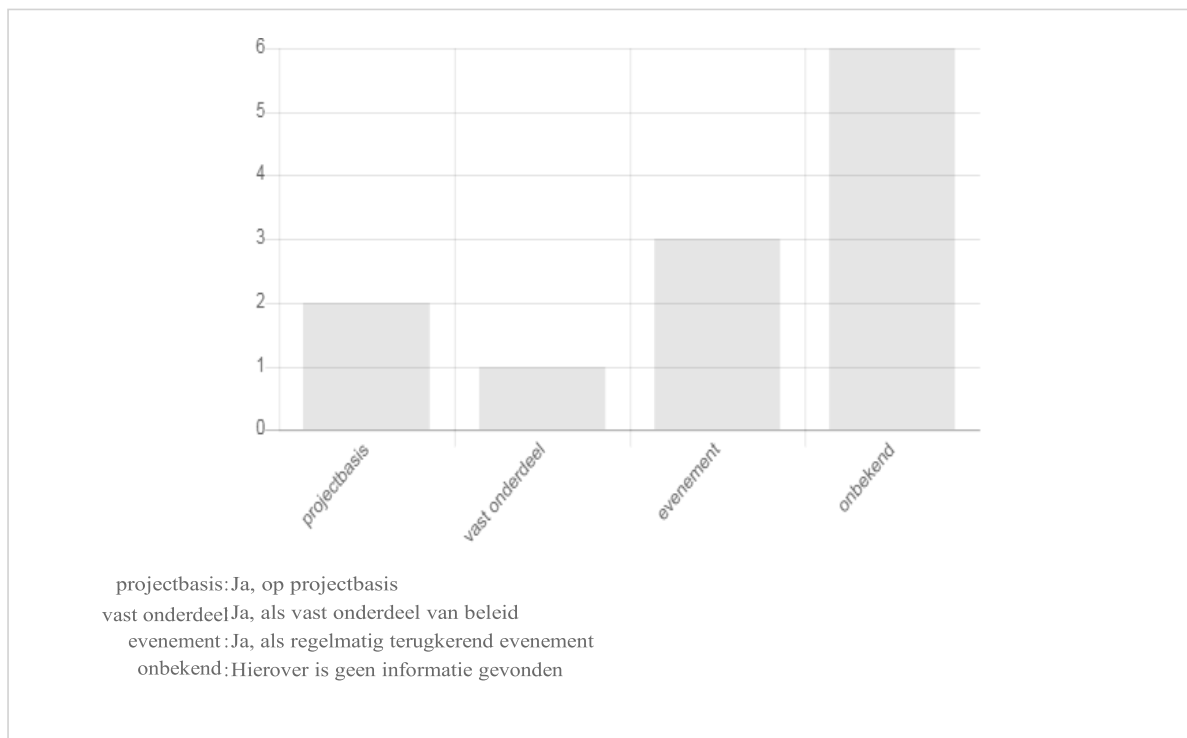
algemeen: Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd

geen: Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd

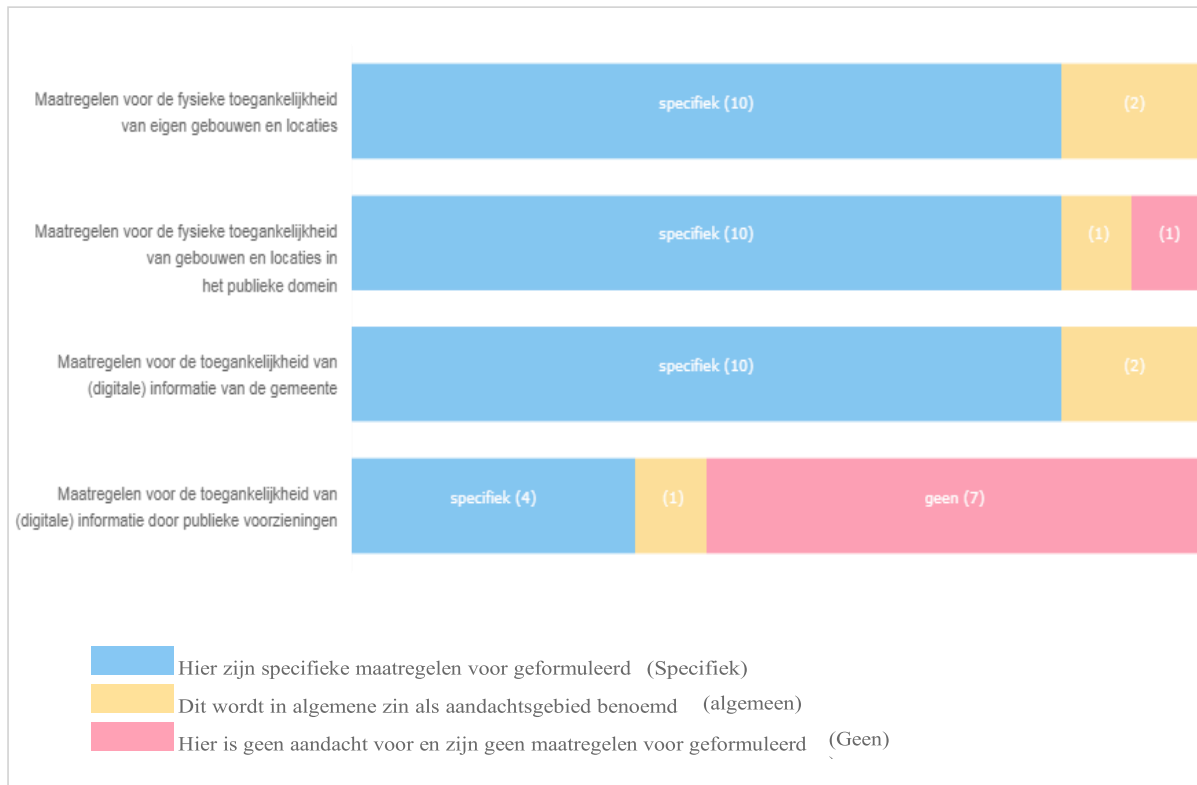
Is voorlichting aan inwoners en organisaties ingezet om bewustwording in het gemeentehuis en in de samenleving te bevorderen?

Zijn er activiteiten gepland of ondernomen om ontmoeting tussen mensen met en mensen zonder beperking te bevorderen?

Hoe breed zet de gemeente instrumenten in om de toegankelijkheid te bevorderen?

Hoofdstuk 2 SOCIAAL DOMEIN

2.1 Sociaal Domein - Inleiding

Als een gemeente (nog) geen inclusiebeleid heeft geformuleerd, betekent dat niet dat er geen aandacht is voor inclusiviteit of dat er nog geen maatregelen zijn geformuleerd voor mensen met een handicap. Deze aandacht zal dan vooral in beleidsdocumenten over het sociaal domein terug te vinden zijn. De onderzoekers hebben de documenten over de beleidskaders voor de

Participatiewet, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en de Jeugdwet opgevraagd en gezocht naar verwijzingen naar het VN-Verdrag Handicap. Van gemeenten die wel inclusiebeleid hebben geformuleerd, is gezocht naar verwijzingen naar het Verdrag en naar het inclusiebeleid

Zeven van de 47 gemeenten verwijzen in hun participatiebeleid naar het VN-Verdrag Handicap. In het WMO-beleid wordt er acht keer naar verwezen en in het jeugdbeleid zes keer. Vier van de twaalf gemeenten met inclusiebeleid verwijzen in hun participatiebeleid naar het inclusiebeleid. In het WMO-beleid gebeurt dat zes keer en in het jeugdbeleid vier keer. Wanneer niet verwezen wordt naar het inclusiebeleid, is de oorzaak vaak dat het beleid sociaal domein ouder is dan het inclusiebeleid, maar het komt ook voor dat in nieuw beleid sociaal domein niet verwezen wordt naar het inclusiebeleid.

Van alle gemeenten wordt verwacht dat het beleid maatregelen bevat vanuit de principes van het VN-Verdrag Handicap en dat de doelgroep van het Verdrag bij de totstandkoming van het beleid betrokken is geweest.

Van de 47 gemeenten is bij één gemeente de doelgroep betrokken geweest bij de totstandkoming van het jeugdbeleid, bij WMO en participatie is niet gebeurt.

Het betrekken van de doelgroep via adviesraden gebeurt veel vaker: in veertien gevallen bij het participatiebeleid, in 21 gevallen bij het WMO beleid en in 17 gevallen bij het jeugdbeleid. In gevallen waarin de doelgroep niet betrokken wordt, is dat veelal omdat de beleidsdocumenten weinig tot geen informatie bevatten over de totstandkoming.

Uit de analyse van 47 gemeenten blijkt dat vooral in het WMO-beleid veel aandacht is voor de doelgroep van het Verdrag, ook bij gemeenten die geen inclusiebeleid hebben geformuleerd. Dit valt te verwachten, aangezien het WMO-beleid is gericht op mensen die ondersteuning nodig hebben.

Toch wordt de doelgroep vaak uitsluitend genoemd, en worden er weinig expliciete maatregelen getroffen voor bijvoorbeeld toegankelijkheid van voorzieningen of extra ondersteuning of bewustwording bij ambtenaren.

In het participatiebeleid wordt vooral gesproken over mensen met een arbeidsbeperking en maar heel weinig over specifieke maatregelen die nodig zijn voor mensen met een handicap, anders dan reguliere regelgeving rondom beschut werken, loonwaarde en andere instrumenten om mensen met een arbeidsbeperking te activeren.

Het jeugdbeleid gaat bijna altijd over jeugdhulp en beperkt zich meestal tot maatregelen over de toegang tot zorg en de beperking van de kosten. Kinderen met een handicap zijn slechts sporadisch een doelgroep waarvoor specifieke maatregelen worden geformuleerd en voor de specifieke positie van vrouwen met een handicap is in het geheel geen aandacht.

Leeswijzer

In paragraaf 2.2 wordt een overzicht gegeven van de door de gemeente Schagen aangeleverde documenten over het sociaal domein, gevolgd door een korte toelichting van de onderzoekers. In paragraaf 2.3 wordt het beleid geanalyseerd.

In alle gevallen wordt in kaart gebracht of er, indien van toepassing, verwezen wordt naar het inclusiebeleid en of het VN-Verdrag Handicap wordt genoemd, in hoeverre er aandacht is voor de doelgroep van het Verdrag en in hoeverre de doelgroep betrokken is geweest bij de totstandkoming van het beleid.

2.2 Bestudeerde documenten

Voor een analyse van het sociaal domein zijn voor gemeente Schagen de volgende documenten bestudeerd:

Participatiebeleid

3D beleidsplan op weg naar een zorgzame samenleving, vanaf 2014

WMO beleid

3D beleidsplan op weg naar een zorgzame samenleving, vanaf 2014

Jeugdbeleid

3D beleidsplan op weg naar een zorgzame samenleving, vanaf 2014

Toelichting op de aangeleverde documenten van de gemeente Schagen door de onderzoekers:

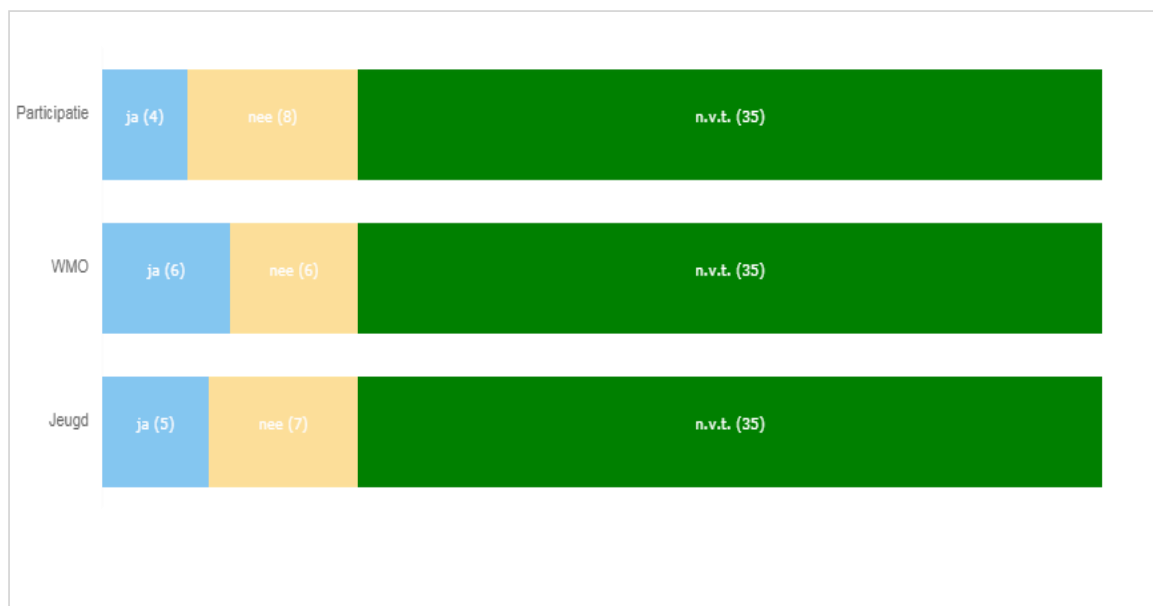
Er is één document aangeleverd voor alle drie de thema's binnen het sociaal domein: op weg naar een zorgzame samenleving. De gemeente Schagen werkt hierin samen met de gemeenten Den Helder, Hollands Kroon en Texel. Het document dateert nog van voor het VN-Verdrag Handicap, een verwijzing valt niet te verwachten.

2.3 Bevindingen sociaal domein

Wordt in het beleid sociaal domein expliciet verwezen naar het VN-verdrag Handicap?

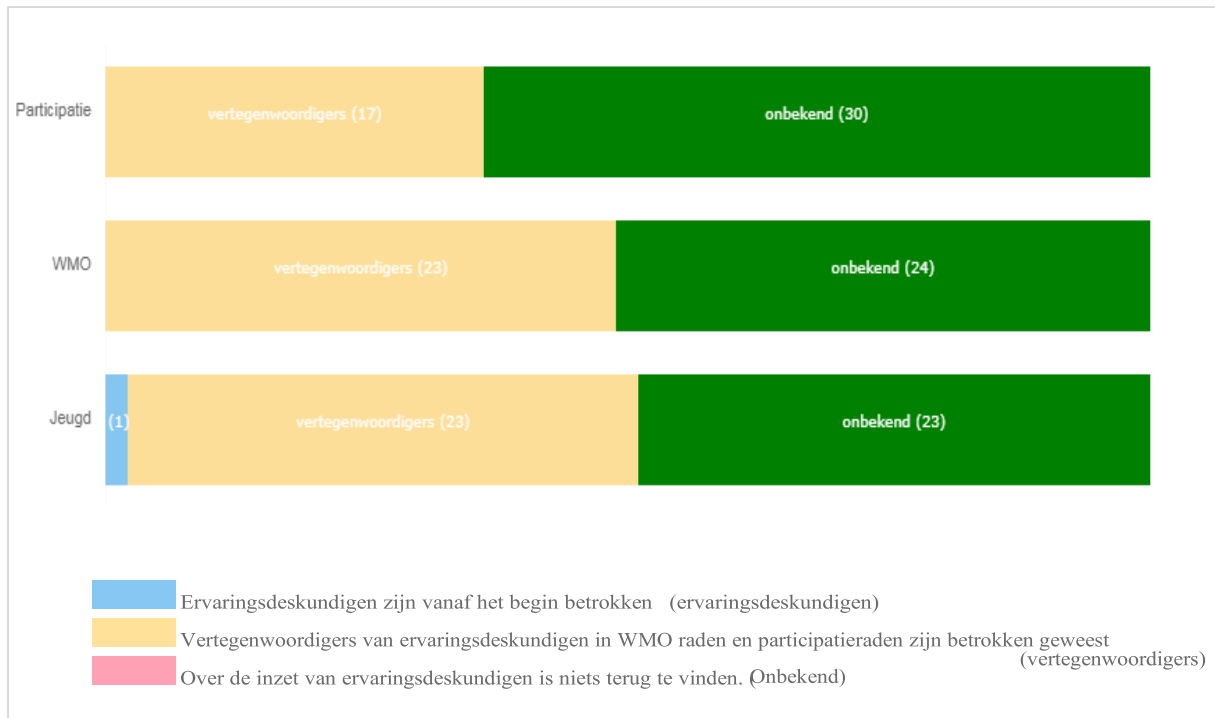
Wordt in het beleid sociaal domein expliciet verwezen naar het inclusiebeleid?

In welke mate is er aandacht voor inclusiviteit in het beleid sociaal domein?

In welke mate zijn ervaringsdeskundigen betrokken (geweest) bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid sociaal domein?

Bijlage 1 Deelnemende gemeenten

1. de gemeente Amsterdam 2. de gemeente Beverwijk 3. de gemeente Blaricum (BEL-gemeenten) 4. de gemeente Bloemendaal 5. de gemeente Borne 6. de gemeente Doetinchem 7. de gemeente Dongen 8. de gemeente Dordrecht 9. de gemeenten Drechterland (SED gemeenten) 10. de gemeente Dronten 11. de gemeente Eemnes (BEL-gemeenten) 12. de gemeente Enkhuizen (SED gemeenten) 13. de gemeente Enschede 14. de gemeente Goirle 15. de gemeente Haarlem 16. de gemeente Haarlemmermeer 17. de gemeente Hattum 18. de gemeente Heerlen 19. de gemeente Hillegom (HLT gemeenten) 20. de gemeente Hilversum 21. de gemeente Huizen 22. de gemeente IJsselstein 23. de gemeente Koggenland¹ 24. de gemeente Krimpenerwaard 25. de gemeente Laren (BEL-gemeenten) 26. de gemeente Lingewaard	27. de gemeente Lisse (HLT gemeenten) 28. de gemeente Loon op Zand 29. de gemeente Medemblik 30. de gemeente Nederweert 31. de gemeente Oisterwijk 32. de gemeente Ooststellingwerf² 33. de gemeente Opmeer 34. de gemeente Opsterland³ 35. de gemeente Schagen 36. de gemeente Simpelveld 37. de gemeente Soest 38. de gemeente Stede Broec (SED gemeenten) 39. de gemeente Steenberg⁴ 40. de gemeente Texel⁵ 41. de gemeente Teylingen (HLT gemeenten) 42. de gemeente Utrecht 43. de gemeente Veendam 44. de gemeente Voerendaal 45. de gemeente Weststellingwerf⁶ 46. de gemeente Woudenberg 47. de gemeente Zoetermeer

¹ Het beleid sociaal domein geldt ook voor de gemeenten Den Helder en Hollands Kroon. Het is niet bekend of deze gemeenten afzonderlijk inclusiebeleid hebben en daarom zijn ze niet opgenomen in de rapportage.

² Aangeleverd door de rekenkamercommissie van de OWO gemeenten. Iedere gemeente hanteert zijn eigen beleid en is daarom apart geanalyseerd.

³ Aangeleverd door de rekenkamercommissie van de OWO gemeenten. Iedere gemeente hanteert zijn eigen beleid en is daarom apart geanalyseerd.

⁴ Het beleid sociaal domein geldt ook voor de gemeenten Woensdrecht en Bergen op Zoom. Het is niet bekend of deze gemeenten afzonderlijk inclusiebeleid hebben en daarom zijn ze niet opgenomen in de rapportage.

⁵ De rekenkamercommissie van de Waddengemeenten gaat over meerdere gemeenten. Alleen voor de gemeente Texel zijn documenten aangeleverd die geanalyseerd kunnen worden.

⁶ Aangeleverd door de rekenkamercommissie van de OWO gemeenten. Iedere gemeente hanteert zijn eigen beleid en is daarom apart geanalyseerd.

Bijlage 2 Gebruikte beleidsscan

	[gemeentenaam]					
	[koplopergemeente]					
	INCLUSIEBELEID					
A	Bron	Bestudeerde documenten inclusiebeleid	Geldingsduur document	Korte omschrijving document		
		<i>De titel van het document opnemen.</i>	<i>Looptijd</i>	<i>Beleidskaders staan meestal in een beleidsnota, soms treffen we ook projectplannen, plannen van aanpak of voorstellen aan met daarin de gezochte kaders. Soms betreft het ook een latere aanvulling op een al ouder document. Een korte toelichting maakt duidelijk hoe het beleid is gepositioneerd en waar de belangrijkste keuzes voor maatregelen zijn gemaakt.</i>		
		<i>titel 1</i>	<i>looptijd 1</i>	<i>beschrijving 1</i>		
		<i>titel 2</i>	<i>looptijd 2</i>	<i>beschrijving 2</i>		
		<i>Schrijf hier de bevindingen over de aangeleverde documenten inclusiebeleid. Deze tekst komt in paragraaf 1.2 van de rapportage: bestudeerde documenten inclusiebeleid. Gebruik hierbij ook eventuele toelichtingen uit de aangeleverde mails.</i>				
B		Introductie				
B1	VNG	Hoe ver zijn gemeenten met het ontwikkelen beleid waarin het VN Verdrag wordt geïmplementeerd /lokale inclusie agenda?	In de verkennende fase, er is nog geen concreet plan, alleen voornemens	Er is een plan van aanpak/projectplan of een 0meting uitgevoerd, de eerste stappen zijn gezet.	Er is een concreet voorstel voor een inclusie agenda, waarmee de gemeente inmiddels is gestart	De gemeente is al geruime tijd bezig met het thema en is bezig met evalueren en bijstellen van de plannen
			<i>B4 wordt nee</i>	<i>B4 wordt ja</i>	<i>B4 wordt ja</i>	<i>B4 wordt ja</i>
B2	VNG	Wat is de primaire focus van het beleid/inclusie agenda?	Inclusiviteit als algemene norm voor beleid dat alle inwoners van de gemeente raakt.	Inclusiviteit voor mensen met een handicap	Toegankelijkheid voor mensen met een handicap	Inclusiviteit in werking en selectie
B3	Amendement	Wordt in het (voorstel voor) beleid expliciet verwezen naar het VNVerdrag Handicap?	Ja	Nee, maar wel naar voorlopers van het VN Verdrag Handicap of in zijn algemeenheid naar VN normen	Nee	N.v.t.

B4	Amendement	Is er sprake van gericht beleid of gerichte aandacht voor inclusie/toegankelijkheid /meedoen voor de doelgroep mensen met een handicap?	Ja	Nee	Indien 'Nee', kunt u doorgaan naar Deel E.
----	------------	---	----	-----	---

C Normen over de totstandkoming en reikwijdte van het inclusiebeleid						
<i>Hoe hanteert de gemeente de uitgangspunten van het VN-verdrag voor nieuw beleid?</i>						
C1	art 4 lid 3 en VNG	In welke mate zijn ervaringsdeskundigen betrokken bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid? (meerdere antwoorden mogelijk)	Ervaringsdeskundigen zijn vanaf het begin betrokken	Vertegenwoordigers van ervaringsdeskundigen in WMO raden en participatieraden zijn betrokken geweest	Specialistische bureaus zijn betrokken geweest	Over de inzet van ervaringsdeskundigen is niets terug te vinden.
C2	art 4 lid 1c	Heeft de gemeente maatregelen genomen om nieuw beleid (sinds 2016) te toetsen aan de uitgangspunten van het VN-Verdrag Handicap? (meerdere antwoorden mogelijk)	Inclusie is een vast onderdeel geworden van ieder beleidsterrein/ beleidsvoorstel	Er zijn medewerkers verantwoordelijk gemaakt voor de aandacht voor inclusie	Beleid wordt standaard voorgelegd aan een participatieraad of ander orgaan dat toetst op inclusie	Er zijn geen specifieke maatregelen gevonden voor nieuw beleid
<i>Op welke domeinen zijn in het overkoepelende beleid maatregelen geformuleerd voor de doelgroep?</i>						
C3	art 24 + VNG index	Onderwijs & ontwikkeling (opleiding, ondersteuning en aanpassing)	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	
C4	art 19 + 23 VNG index	Thuis (wonen, gezinsleven)	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	
C5	Art 27, 28 + VNG index	Werk & inkomen (toegang tot werk, aanpassingen werkplek, tegemoetkoming extra kosten)	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	
C6	art 9, 30 + VNG index	Vrije tijd (toegankelijkheid van publieke voorzieningen, sport, cultuur, recreatie en sociale ontmoeting)	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	

C7	art 9 + VNG index	Vervoer (ondersteuning bij mobiliteit)	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	
C8	art 25 + VNG index	Welzijn (toegang tot zorg en ondersteuning)	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	

C9	art 6	De positie van vrouwen met een handicap	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	
C10	art 7	De positie van kinderen met een handicap	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	In het beleid van de gemeente zijn hier geen maatregelen over opgenomen	

D	Normen over de randvoorwaarden voor inclusie (bewustwording, ontmoeting, toegankelijkheid)					
----------	---	--	--	--	--	--

	art 8	<i>Zijn er instrumenten ingezet om bewustwording in het gemeentehuis en in de samenleving te bevorderen?</i>				
--	-------	--	--	--	--	--

D1	art 4 lid 1 i	Scholing van de medewerkers	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd	
----	---------------	-----------------------------	--	---	---	--

D2	art 8	Voorlichting aan inwoners en organisaties	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd	
----	-------	---	--	---	---	--

		[Toelichting D1 en D2]	<i>Schrijf hier een eventueel korte toelichting op de maatregelen voor bewustwording. Het gaat hier dus niet zozeer om bevindingen / conclusies, maar om eventuele onderbouwing van de gekozen antwoorden.</i>			
--	--	-------------------------------	--	--	--	--

D3	VNG index	<i>Zijn er activiteiten gepland of ondernomen om ontmoeting tussen mensen met en mensen zonder beperking te bevorderen?</i>	Ja, op projectbasis	Ja, als vast onderdeel van beleid	Ja, als regelmatig terugkerend evenement	Hierover is geen informatie gevonden
----	-----------	---	---------------------	-----------------------------------	--	--------------------------------------

		[Toelichting D3]	<i>Schrijf hier eventueel een korte toelichting op ontmoeting. Het gaat hier dus niet zozeer om bevindingen / conclusies, maar om eventuele onderbouwing van de gekozen antwoorden.</i>			
--	--	-------------------------	---	--	--	--

	art 9	<i>Hoe breed zet de gemeente instrumenten in om de toegankelijkheid te bevorderen?</i>				
D4	art 9	Maatregelen voor de fysieke toegankelijkheid van eigen gebouwen en locaties	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd	
D5	art 9	Maatregelen voor de fysieke toegankelijkheid van gebouwen en locaties in het publieke domein	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd	
D6	art 9	Maatregelen voor de toegankelijkheid van (digitale) informatie van de gemeente	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd	

D7	art 9	Maatregelen voor de toegankelijkheid van (digitale) informatie door publieke voorzieningen	Hier zijn specifieke maatregelen voor geformuleerd	Dit wordt in algemene zin als aandachtsgebied benoemd	Hier is geen aandacht voor en zijn geen maatregelen voor geformuleerd	
		[Toelichting D4 t/m D7]		<i>Schrijf hier een korte toelichting op toegankelijkheid. Het gaat hier dus niet zozeer om bevindingen / conclusies, maar om eventuele onderbouwing van de gekozen antwoorden.</i>		
		<i>Schrijf hier de bevindingen over het inclusiebeleid. Deze tekst komt in de samenvatting van de rapportage.</i>				

THEMA PARTICIPATIE

E	Bron	Bestudeerde documenten Participatie	Geldingsduur document	Korte omschrijving document
		<i>De titel van het document opnemen.</i>	<i>Looptijd van het document</i>	<i>Beleidskaders staan meestal in een beleidsnota, soms treffen we ook projectplannen, plannen van aanpak of voorstellen aan met daarin de gezochte kaders. Soms betreft het ook een latere aanvulling op een al ouder document. Een korte toelichting maakt duidelijk hoe het beleid is gepositioneerd en waar de belangrijkste keuzes voor maatregelen zijn gemaakt.</i>
		<i>titel 1</i>	<i>looptijd 1</i>	<i>beschrijving 1</i>
		<i>titel 2</i>	<i>looptijd 2</i>	<i>beschrijving 2</i>
F		Vorm/totstandkoming Participatiebeleid		

F1	Amendement	Wordt in het Participatiebeleid expliciet verwezen naar het VNVerdrag Handicap?	Ja	Nee, maar wel naar voorlopers van het VN Verdrag Handicap of in zijn algemeenheid naar VN normen		
F2	Amendement	Wordt in het Participatiebeleid expliciet verwezen naar het inclusiebeleid?	Ja	Nee	Nee	Niet van toepassing
		[Toelichting F1 en F2]	<i>Ruimte voor toelichting</i>			
F3	Amendement	In welke mate is er aandacht voor inclusiviteit in het Participatiebeleid?	Er is een apart hoofdstuk/paragraaf/alinea voor de doelgroep	Er is in de tekst expliciete aandacht voor de doelgroep vanuit randvoorwaarden voor inclusie	De doelgroep wordt alleen benoemd	De doelgroep wordt niet benoemd
F4	art 4 lid 3 en VNG	In welke mate zijn ervaringsdeskundigen betrokken bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid?	Ervaringsdeskundigen zijn vanaf het begin betrokken	Vertegenwoordigers van ervaringsdeskundigen in WMO raden en participatieraden zijn betrokken geweest	Specialistische bureaus zijn betrokken geweest	Over de inzet van ervaringsdeskundigen is niets terug te vinden.

		[Toelichting F3 t/m F4]	<i>Schrijf hier een korte toelichting op F3 en F4. Het gaat hier dus niet zozeer om bevindingen / conclusies, maar om eventuele onderbouwing van de gekozen antwoorden.</i>			
--	--	--------------------------------	---	--	--	--

THEMA WMO

G	Bron	Bestudeerde documenten WMO	Geldingsduur document	Korte omschrijving document
		<i>De titel van het document opnemen.</i>	<i>Looptijd van het document</i>	<i>Beleidskaders staan meestal in een beleidsnota, soms treffen we ook projectplannen, plannen van aanpak of voorstellen aan met daarin de gezochte kaders. Soms betreft het ook een latere aanvulling op een al eerder document. Een korte toelichting maakt duidelijk hoe het beleid is gepositioneerd en waar de belangrijkste keuzes voor maatregelen zijn gemaakt.</i>
		<i>titel 1</i>	<i>looptijd 1</i>	<i>beschrijving 1</i>
		<i>titel 2</i>	<i>looptijd 2</i>	<i>beschrijving 2</i>
H		Vorm/totstandkoming WMO beleid		

H1	Amendement	Wordt in het WMO beleid expliciet verwezen naar het VN-Verdrag Handicap?	Ja	Nee, maar wel naar voorlopers van het VN Verdrag Handicap of in zijn algemeenheid naar VN normen	Nee	
H2	Amendement	Wordt in het WMO beleid expliciet verwezen naar het inclusiebeleid?	Ja	Nee	Niet van toepassing	
		[Toelichting H1 en H2]	<i>Ruimte voor toelichting</i>			
H3	Amendement	In welke mate is er aandacht voor inclusiviteit in het WMO beleid?	Er is een apart hoofdstuk/paragraaf/alinea voor de doelgroep	Er is in de tekst expliciete aandacht voor de doelgroep vanuit randvoorwaarden voor inclusie	De doelgroep wordt alleen benoemd	De doelgroep wordt niet benoemd
H4	art 4 lid 3 en VNG	In welke mate zijn ervaringsdeskundigen betrokken bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid?	Ervaringsdeskundigen zijn vanaf het begin betrokken	Vertegenwoordigers van ervaringsdeskundigen in WMO raden en participatieraden zijn betrokken geweest	Specialistische bureaus zijn betrokken geweest	Over de inzet van ervaringsdeskundigen is niets terug te vinden.
		[Toelichting H3 t/m H4]	<i>Schrijf hier een korte toelichting op H3 en H4. Het gaat hier dus niet zozeer om bevindingen / conclusies, maar om eventuele onderbouwing van de gekozen antwoorden.</i>			
THEMA JEUGD						
I	Bron	Bestudeerde documenten Jeugd	Geldingsduur document	Korte omschrijving document		
		<i>De titel van het document opnemen.</i>	<i>Looptijd van het document</i>	<i>Beleidskaders staan meestal in een beleidsnota, soms treffen we ook projectplannen, plannen van aanpak of voorstellen aan met daarin de gezochte kaders. Soms betreft het ook een latere aanvulling op een al eerder document. Een korte toelichting maakt duidelijk hoe het beleid is gepositioneerd en waar de belangrijkste keuzes voor maatregelen zijn gemaakt.</i>		
		<i>titel 1</i>	<i>looptijd 1</i>	<i>beschrijving 1</i>		
		<i>titel 2</i>	<i>looptijd 2</i>	<i>beschrijving 2</i>		
J		Vorm/totstandkoming Jeugdbeleid				
J1	Amendement	Wordt in het Jeugdbeleid expliciet verwezen naar het VN-Verdrag Handicap?	Ja	Nee, maar wel naar voorlopers van het VN Verdrag Handicap of in zijn algemeenheid naar VN normen	Nee	

J2	Amendement	Wordt in het Jeugdbeleid expliciet verwezen naar het inclusiebeleid?	Ja	Nee	Niet van toepassing	
		[Toelichting J1 en J2]	<i>Ruimte voor toelichting</i>			
J3	Amendement	In welke mate is er aandacht voor inclusiviteit in het Jeugdbeleid?	Er is een apart hoofdstuk/paragraaf/alineea voor de doelgroep	Er is in de tekst expliciete aandacht voor de doelgroep vanuit randvoorwaarden voor inclusie	De doelgroep wordt alleen benoemd	De doelgroep wordt niet benoemd
J4	art 4 lid 3 en VNG	In welke mate zijn ervaringsdeskundigen betrokken bij de totstandkoming, invoering en uitvoering van het beleid?	Ervaringsdeskundigen zijn vanaf het begin betrokken	Vertegenwoordigers van ervaringsdeskundigen in WMO raden en participatieraden zijn betrokken geweest	Specialistische bureaus zijn betrokken geweest	Over de inzet van ervaringsdeskundigen is niets terug te vinden.
		[Toelichting J3 t/m J4]	<i>Schrijf hier een korte toelichting op J3 en J4. Het gaat hier dus niet zozeer om bevindingen / conclusies, maar om eventuele onderbouwing van de gekozen antwoorden.</i>			
		<i>Schrijf hier de bevindingen over de aangeleverde documenten Sociaal Beleid. Deze tekst komt in paragraaf 2.2 van de rapportage: bestudeerde documenten Sociaal Domein</i>				
		<i>Schrijf hier de bevindingen over het Sociaal Domein. Deze tekst komt in de samenvatting van de rapportage.</i>				

Bijlage 3 Beleidsscan uitgebreid

Noot Rkc

Dit is een zeer uitgebreid Excel-bestand, dat separaat is verstuurd.